

Резюмета на рецензираните публикации на

гл. ас. д-р Раденка Митова

Показател В.3. Хабилитационен труд - монография

В.3.1. Асенова, М., В. Маринов, В. Николова, Е. Петкова, **Р. Митова**, Ч. Истаткова (2021) Между културата и туризма: туристическите атракции, основани на културното наследство. Унив. изд. "Св. Кл. Охридски" ISBN 978-954-07-5167-2 (електронно издание). <https://kinnpor.uni-sofia.bg/resources/item/132-mezhdu-kulturata-turizma>

Между културата и туризма: туристическите атракции, основани на културното наследство

През последните десетилетия се наблюдава сближаване между туризма и културата, продиктувано от нарастващия интерес на туристите към културни ценности и преживявания, от една страна, а от друга – поради възможностите за местно развитие и поддържане на местна идентичност. Така, туристическите атракции, основани на културното наследство, са сечение на две множества: културно наследство и туристически атракции. Това предполага да се анализират същността и обхвата на културното наследство и на туристическите атракции, както и на подходите към тяхната класификация, което е предмет на анализа в представената монография. Основната цел на изследването е да предостави на ключовите заинтересовани страни теоретично обосновава, работеща и приемлива типология на атракциите, основани на културното наследство в подкрепа на тяхното правилно и устойчиво управление. В допълнение, типологията е в основата на собственото емпирично изследване на туристическите атракции, основани на културното наследство, за нейното тестване, като гарантира обхващането, ако не на всички, то поне на повечето видове атракции. Методологията на изследването се основава на задълбочен преглед на научната литература за туристическите атракции и тяхната типология, както и на съответното законодателство и стратегии в България. Тестването на разработената типология е извършено чрез теренни проучвания през юни-юли 2019 г., по предварително определен маршрут в страната, за да се обхванат различни видове атракции, основани на културното наследство, като са използвани следните методологични инструменти:

- Кабинетно проучване на изследваните атракции на базата на вторични източници на информация;
- Полуструктурирано интервю с „оператори“ на туристически атракции, представени от техните директори/управители или служители с необходимите компетенции (обхванати са 46 обекта, 26 от които са със статут на недвижими културни ценности с национално и световно значение) с цел анализ на предлагането;
- Проучване на представянето на изследваните на терен туристически атракции, основани на културното наследство, в интернет среда по специално разработени методика и индикатори за оценка;
- Проучване сред посетителите на културно-туристически атракции по специално изготвен стандартизиран въпросник (проведени са интервюта лице в лице с 668 респонденти на 30 обекта) с цел анализ на състоянието на търсенето;
- Експертни наблюдения и оценки.

Изследователският фокус е приоритетно насочен към атракциите, основани на недвижимото материалното наследство, въпреки че някои аспекти на движимото и нематериалното наследство също са изследвани чрез проучването на посетителите. Наред с това на базата на вторични източници е систематизирана и анализирана информация, свързана с управлението, мониторинга и финансирането на атракциите, основани на културното наследство, като са изследвани и представени и добри практики на управление и финансиране на атракциите, основани на културното наследство. Потенциалният принос на изследването е както теоретичен - усъвършенстване на съществуващите дефиниции и типология, така и практически - подобрен фокус на публичните политики, респективно разпределянето на публичните средства за превръщане на културното наследство в туристически атракции.

Показател Г.6. Публикувана книга на базата на защитен дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен "доктор" или за присъждане на научна степен "доктор на науките"

Г.6.1. Митова, Р. 2020. Концепция за устойчиво развитие на туризма на Витоша. УИ "Св. Климент Охридски", С., ISBN: 978-954-07-5065-1

Главната цел на представеното в монографията проучване е да предложи цялостна и базирана на задълбочено научно изследване концепция за устойчиво развитие на туризма в дестинация Витоша. Предмет на проучването е системата на туризма и нейната среда в структурно-функционално, пространствено и темпорално измерение. Обект на изследването е планината Витоша в нейните географски граници, интерпретирана като самостоятелна туристическа дестинация. Актуалността на темата произтича пряко от нестихващия от десетилетия обществен дебат по въпроса за развитието на туризма на Витоша, често ескалиращ до медийни скандали и протести и изразяващ се в остро противопоставяне между природозащитата и развитието на туризма. Като базисна философия на изследването са възприети съвременните теоретични схващания, принципи и подходи на концепцията за устойчиво развитие на туризма с цел постигането на оптимален баланс между възникналите екологични, социални и икономически проблеми и предизвикателства пред развитието. Процесът на планиране е проблемноориентиран и следва логическата схема на анализ на актуалното състояние, диагноза, прогноза и извеждане на стратегически цели. В структурно-функционален план проучването е подчинено на системния подход както по отношение на вътрешната среда на туризма, така и на външната, така че в крайния резултат да бъде постигнат оптимален интегритет между туризма и неговата среда във всички аспекти. За целта сме се придържали към комбиниран ресурсно-средови и продуктово-пазарен („умерено зелен“) подход. Предвид природозащитния статут на изследваната територия е обърнато специално внимание на природната среда както като предпоставка за развитие, така и като ограничител, вземайки предвид екологичното състояние на природните комплекси в качеството им на основен обект на природозащита и фундамент на системата на туризма. За тази цел е приложен ландшафтно-екологичният подход, където е отразена и концепцията за биологичното разнообразие предвид статута на изследваната територия на защитена зона от европейската екологична мрежа „Натура 2000“ с цел извеждане на хоризонталната структура на природните комплекси в планината. На тази основа е направен опит за приложение на концепцията за екологичен туристически поемнен капацитет. Придържайки се към принципа за равнопоставеност на трите аспекта на

устойчивото развитие, е обърнато внимание и на социално-икономическата среда, така че развитието на туризма да може да допринесе за цялостното устойчиво развитие и да осигури справедливо и равномерно разпределение на ползи (социални и икономически) за местното население и туристите в съчетание и при съобразяване със статута на територията и съобразно техните нужди. Правно-политическата среда е анализирана от гледна точка на предпоставките и ограниченията ѝ за реализиране на политиката за устойчивото развитие на туризма в планината, заложи в нормативната уредба, организационната структура на туризма, отношение и намерения на публичните субекти на туристическата политика, както и отношението на основните заинтересовани групи от гледна точка на синхрон между целите и интересите, както и установените взаимоотношения на партньорство. Специално внимание е отделено на ядрото на туристическата система и неговото състояние и по-специално – съотношението между търсенето и предлагането както във функционален, така и в териториален аспект, отчитайки специфичните особености на туристическите системи за краткотраен отдих. Умишлено е поставен изследователски акцент върху проблема за състоянието, възможностите и очакванията за развитие на ски туризма в планината в качеството му на най-конфликтна тема.

Показател Г.7. Научна публикация в издания, които са реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация

Г.7.1. Mitova, R., B. Borisova, B. Koulov. 2021. Digital Marketing of Bulgarian Natural Heritage for Tourism and Recreation. *Sustainability*, 13(23), 13071, ISSN:2071-1050; Ref. Web of Science IF (3.889 - 2021), Scopus (CiteScore 2021- 5.0, SJR 2021 – 0.664, SNIP 2021- 1.310), JCR - Q2 (*Environmental Sciences*) / CiteScore - Q1 (*Geography, Planning and Development*); <https://doi.org/10.3390/su132313071>

Необходимостта от по-тясна и засилена връзка с природата, като основа за благосъстоянието на хората, засилва значението на управлението на природното наследство, включително по-широк и значително подобрен достъп до информация за туризъм и отдих, базирани на природата. Това изследване се стреми да разкрие как интернет съдържанието може да подпомогне цифровата идентификация на природни обекти и брандирането им като туристически дестинации. За тази цел то анализира 20 примерни уебсайта, всеки известен по целия свят, и подчертава важни текущи тенденции в структурирането и привлекателността на предоставената информация. Въз основа на разработените критерии за сравнителен анализ, проучването разработва подход за извършване на бенчмаркинг, който подобрява дигиталното „опаковане“ и маркетинга на природното наследство за целите на туризма, отдиха, свободното време и спорта, и след това го тества в България. Процедурата включва подбор на 57 обекта на Българското природно наследство и оценка на съдържанието на техните официални уебсайтове. Резултатите показват незадоволително ниво на представяне на ценността на Българското природно наследство и силно подценяване на предоставянето на необходимата информация за туризъм и отдих в сравнение със световните практики. Освен очертаването на най-честите пропуски и недостатъци, резултатите предоставят на заинтересованите предложения за разработването на бранд „природно наследство“ за туризъм и отдих, която включва акцентирание върху идентичността на обекта и посланията, плюс подобряване на неговата видимост. Заключениеята са приложими към

голямо разнообразие от географски контексти и аудитории в управлението на дестинациите, базирани на природата.

Г.7.2. Митова, Р. 2021. Ерозия на пътеките в района на циркуса на Седемте рилски езера, Национален парк "Рила", България. Списание на българското геологическо дружество, год. 82, кн. 3, стр. 256-258, ISSN 0007-3938, Ref. Web of Science, IF(N/A), <https://doi.org/10.52215/rev.bgs.2021.82.3.256>

Представеното проучване има пилотен характер и цели да изследва и документира пътечната ерозия в района на циркуса на Седемте рилски езера, НП „Рила“. Неблагоприятните екологични последици върху езерата от посетителския поток са тема на широка дискусия и безпокойство през последните години и особено след построяването на въжена линия през 2009 г. Обикновено се приема, че увеличеният посетителски поток причинява еутрофикация на езерата, поради увеличената ерозия на пътеките. В научната литература са повдигнати множество опасения и предупреждения, но целенасочени изследвания за установяване на щетите до момента не са предприемани. В периода 15–17.09.2020 г. е извършено измерване на ширината и максималната дълбочина на пътеките в 31 предварително определени точки по пътечната мрежа в циркуса на Седемте рилски езера. Изследването е ex-post, съобразено с преминаването на пика на посещаемостта. За анализ на събраните данни е използвано полупроизведението от ширината и максималната дълбочина на пътеките, което е интерпретирано като производен показател за напречно сечение на пътеката, респективно, като индикатор за деградация на пътеките. Извършеният вариационен анализ показва, че в близо половината от изследваните точки данните говорят за високи нива на деградация на пътеките. Стандартното отклонение на средната стойност на напречното сечение на пътеките също е голямо, което може да означава повишен риск от експанзия на проблема. Без съмнение това налага прилагането на активни мерки за намаляването на негативните въздействия на посетителския поток върху природното наследство на Седемте езера – ограничаване на ефекта на утъпкването, стабилизиране на пътечното покритие и осигуряване на дренажни и противоерозионни съоръжения. В някои точки на наблюдение се констатират самовъзстановителни процеси. Тези резултати показват, че процесите на деградация на пътеките се характеризират с известна степен на обратимост, а възстановителните процеси протичат в рамките на няколко години. Събраните данни са добра изходна основа за проследяване на бъдещи промени и могат да послужат като основа за изграждане на мониторингова система на екологичните въздействия на рекреацията в района на циркуса на Седемте рилски езера, както и за вземането на информирани устойчиви управленски решения.

Показател Г.8. Научна публикация в нерелативирани списания с научно рецензиране или в редактирани колективни томове

Г.8.1. Митова, Р. 2017. Ландшафтно-екологичният подход – възможност за реабилитация на концепцията за туристически поемнен капацитет. ГСУ, Кн. 2 – География, т. 109, стр. 313 - 338, ISSN 0324-2579 (print), ISSN 2535-0579 (online) https://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/universitet/t/fakulteti/geologo_geografski_fakultet/oficialni_izdaniya/kniga_2_geografiya_tom_109

Студията представя опит за разработване на алгоритъм за определяне на екологичния поемнен туристически капацитет на природните комплекси с оглед извеждането на пространствен модел в подкрепа на устойчивото устройване и управление на туризма в дадена територия. Алгоритъмът е тестван на територията на планината Витоша, която е използвана като моделна територия в качеството и на туристическа дестинация, от една страна, и обект на природозащита, от друга. Изследването има интердисциплинарен характер като използва теоретични и методологични постановки както от областта на комплексната природна география, така и на географията на туризма, а в допълнение – алгоритъмът е операционализиран в ГИС среда. Изведена е хоризонталната структура на ландшафтите в планината, оценена е степента на антропогенизация и туристическо усвояване на природните комплекси, тяхната устойчивост, екологична поемна способност и рекреационна атрактивност. Въз основа на разработената матрица екологичен капацитет/атрактивност е изведен пространствен модел (зониране) на базата на който са предложени конкретни насоки за пространствено диференцирано устойчиво устройване и управление на туризма в планината.

Г.8.2. Митова, Р. 2017. Настанителният сектор на Витоша: структурни особености и проблеми на използването. ГСУ, Кн. 2 – География, т. 110, стр. 313 - 334 ISSN 0324-2579 (print), ISSN 2535-0579 (online) https://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/universitet_t/fakulteti/geologo_geografski_fakultet/oficialni_iz_daniya/kniga_2_geografiya_tom_110

На фона на оживените дискусии, провокирани от различните визии, вариращи от курорт с международно значение до запазена „дива природа“, както и значението на местата за настаняване като основен елемент на туристическата система, липсва задълбочен анализ на настанителния сектор във Витоша. Още по-голям проблем е пълната липса на яснота по въпроса относно територията на ПП „Витоша“ и заявените намерения за възстановяване и дори разширяване на легловата база. Целта на изследването е да се анализира ситуацията в сектора за настаняване в планината Витоша като туристическа дестинация по отношение на структурните характеристики и проблемите на ефективността. Проучването се основава на информация, събрана и систематизирана от различни източници – научни и аналитични публикации, нормативни и планови документи, геобазни данни, статистики, регистри и др., включително теренни наблюдения. Изследването е проведено на три етапа: (1) инвентаризация в ГИС на наличните места за настаняване и теренна верификация; (2) статистическа обработка на данните; (3) анализ и синтез на информация. Основните резултати от проучването показват негативни тенденции в търсенето на настанителни услуги и проблеми на ефективността на използването на заведенията, които имат катастрофален характер на територията на ПП „Витоша“. Общата леглова база в експлоатация и нейното разнообразие е повече от достатъчно, за да отговори на текущите нужди на пазара. Основните фактори за локализация на настанителните обекти са близостта до центъра на София, заедно с благоприятната екологична среда, но не и защитената територия като основен туристически ресурс. Комбинираното въздействие на тези фактори оформя три зони, характеризирани се със специфични особености в предоставянето на туристически услуги по вид, категория и ценово равнище. Проучването потвърждава изводите от проучванията в сектора за настаняване в София, разширява информираността за състоянието и тенденциите в сектора основно за територията на ПП „Витоша“, оспорва предвижданията за пълно възстановяване на легловата база на територията на природния

парк и курортния му статут, и повдига въпроси, свързани с избора на визия за бъдещето развитие и необходимостта от извършване на специализирано устройствено планиране.

Г.8.3. Дограмаджиева, Е., **Р. Митова**, В. Николова. 2018. Качествено изследване на местното туристическо развитие чрез интервюта с ключови информатори на примера на София. ГСУ, Кн. 2 – География, т. 111, стр. 179-202, ISSN 0324-2579

(print), ISSN 2535-0579 (online) https://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/universitet_t/fakulteti/geologo_geografski_fakultet/oficialni_iz_daniya/kniga_2_geografiya_tom_111

Статията представя качествено изследване на развитието на местния туризъм в столицата София, която е избрана заради динамичното си скорошно развитие като туристическа дестинация. Проучването е проведено в рамките на по-широко изследване, включващо и количествен анализ на статистически данни и други вторични източници. Качественото изследване прилага метода на лични полуструктурирани интервюта, които са осъществени с двадесет и седем ключови информатори през април-май 2017 г. Ключовите информатори са избрани да представляват различни сектори на местната туристическа индустрия и свързаните с нея услуги, както и органът за управление на туризма на ниво дестинация. Те са запитани за основните положителни и отрицателни тенденции, наблюдавани в дестинацията, тяхната оценка за актуалните двигатели на развитието на туризма и свързаните с тях текущи предизвикателства. Информацията, получена от интервютата, е анализирана с помощта на техники за качествен анализ чрез кодиране на съдържанието и проверка на надеждността на кодирането. Резултатите потвърждават, че град София напоследък претърпява бързо развитие на туризма, което се отнася по-скоро към търсенето, отколкото към предлагането, и е широко оценено като успешно. Положителните тенденции се отнасят главно до растежа и диверсификацията на международния пазар, както и промяната в профила и поведението на чуждестранните туристи, което предполага, че София все повече се превръща в основна цел на посещенията, отколкото в междинна спирка и вече се възприема като атрактивна туристическа дестинация. Негативните тенденции са свързани не толкова със скорошните промени, а с липсата на адекватни решения на дълготрайните местни проблеми. „Новите“ неблагоприятни промени изглеждат свързани с установения имидж на София като евтина дестинация и възникващите негативни въздействия от туризма. Повечето от ключовите информатори специално подчертават, че наблюдаваните положителни тенденции са резултат от благоприятно стечение на външни обстоятелства, а не от усилия, положени от местните заинтересовани страни. Все пак вътрешните фактори не трябва да се подценяват, тъй като те действат заедно с външните, което води до кумулативен ефект. Следователно решаването на местните проблеми, свързани с туризма, се възприема широко като основно предизвикателство, което трябва да се преодолее, за да се оползотворят възможностите, идващи отвън. От друга страна, външните сили за развитие са извън вътрешен контрол и могат да бъдат загубени при промяна на обстоятелствата. Следователно по-ясна дългосрочна визия, заедно с повече гъвкавост и нестандартно мислене са необходими за насърчаване на текущото положително развитие и предпазване на София от нови проблеми и възникващи негативни въздействия.

Г.8.4. Petkova, E., E. Dogramadjieva, **R. Mitova**. 2019. New Kids in Town: Dimensions of Innovativeness of the 'New' City Tours of Sofia, Bulgaria. Proceedings of the International Conference “Get Ready for I Generation: Contemporary Trends in

Tourism and Hospitality 2019". 12-13 September 2019, University of Novi Sad, Serbia; ISBN 978-86-7031-523-5 https://www.uni-vt.bg/userinfo/1733/pub/27165/ctth%202019%20_%20doklada.pdf

В контекста на съвременните тенденции и динамични промени в туристическото предлагане и търсене, въпросът за необходимостта от иновации в туристическия сектор се превръща в особено важен. Целта на статията е да изследва иновативността на избрани градски туристически обиколки в София на базата на шестте измерения на иновативността, очертани в модела на den Hertog et al. (2010), а именно: нова концепция на обслужването, нов начин на взаимодействие с клиентите, нови бизнес партньорства, нов модел на приходите, нова система на доставките (персонал, организация, култура) и нова система на доставките (технология). Изследването представя качествен анализ на информацията от уебсайтовете на пет организации, които предлагат както „безплатни“, така и платени градски турове в София, последван от полуструктурирани интервюта с мениджъри и екскурзоводи. Резултатите разкриват иновативност на услугите на туровете във всички изследвани аспекти и подчертават важността на тези новости от гледна точка на взаимодействието с клиентите, системата на доставките, бизнес партньорствата и моделът на приходите, защото те значително влияят на пазара и предизвикват промени в туристическата сцена на София.

Г.8.5. Dogramadjieva, E., **Mitova, R.**, Petkova, E. 2019. Innovative Guided Tours of Sofia City as a Tourist Experience: Analysis of Customers' On-line Reviews. Proceedings of the International Conference "Get Ready for I Generation: Contemporary Trends in Tourism and Hospitality 2019". 12-13 September 2019, University of Novi Sad, Serbia; ISBN 978-86-7031-523-5 https://www.uni-vt.bg/userinfo/1733/pub/27165/ctth%202019%20_%20doklada.pdf

Целта на статията е да изследва иновативни градски турове от перспективата на клиентите в контекста на туристическото преживяване, създаването на добавена стойност и потребителската удовлетвореност. Изследването се отнася за тринайсет наскоро разработени туристически обиколки в София, предлагани от пет доставчика, които са избрани на базата на техния TripAdvisor рейтинг и типа на предлагането, включващо както „безплатни“, така и платени турове. То е фокусирано върху идентифицирането и анализирането на възприетата стойност на обиколките, разкриваща се в онлайн коментарите на клиентите на изследваните обиколки. Резултатите очертават пет основни аспекта, в които хората изразяват своите мнения, които могат да се считат за ключови измерения или детерминанти на ценността на туристическо преживяване: 1) уменията и личността на водача; 2) приятно учене и по-задълбочено разбиране; 3) местен опит и откривателство; 4) удоволствие и забавление; 5) свобода и гъвкавост. Заключението обобщава значението на изследването за по-доброто разбиране ценностните детерминанти на туристическите преживявания, очертава ограниченията на изследването и скицира възможни бъдещи изследователски посоки.

Г.8.6. Николова, В., М. Асенова, В. Маринов, А. Казаков, **Р. Митова**, Е. Петкова. 2019. Кулинарните празници и фестивали в България като културно-туристическа атракция. В: МІСЕ туризмът: фестивали, инсентиви, конференции, изложения, Черноморски

туристически форум, Варна 2019, изд. Славена, Варна. ISBN 978 619-190-149-4; <https://kinnpor.uni-sofia.bg/resources/item/111-culinary-holidays>

На картата на кулинарните дестинации в света България не се намира сред найпознатите страни. Страната, обаче, притежава интересни и автентични кулинарни традиции и практики, които могат да я направят потенциална кулинарна дестинация. Богатите кулинарни традиции в България и техните регионални особености са основа за създаване на специфични за страната кулинарни празници, фестивали и събори, които са важна туристическа атракция и привличат многобройни посетители. Целта на настоящото изследване е да се проучат кулинарните празници и фестивали като културно-туристически атракции, представляващи елемент на продукта на кулинарния туризъм в България и да се очертаят техните регионалните специфики на развитие. Изяснени са основни понятия, свързани с кулинарния туризъм и разглеждането му като културно-туристическа атракция; проучено е търсенето на културно-туристически атракции с акцент върху кулинарните елементи на туристическия продукт (анкетно проучване сред туристи); проучено е предлагането културно-туристически атракции под формата на кулинарни празници и фестивали (преглед, класификация и анализ на данни от Регистър на туристическите фестивали и събития).

Г.8.7. Маринов, В., М. Асенова, **Р. Митова**. 2020. Клъстери на туристическо търсене на атракции, основани на културното наследство.. В:- (Рибов и др. ред) 100 години УНСС и 30 години катедра Икономика на туризма - Сборник с доклади от юбилейна международна научна конференция "Туризмът отвъд очакванията", ИК – УНСС; ISBN 978-619-232-297-7 https://www.cceol.com/search/chapter_detail?id=996213

Вторичните данни за туристическото търсене на атракции, основани на културното наследство, не позволяват да се разкрие реалната картина относно поведението на посетителите при пребиваването им в райони с концентрация на атракции. Целта на изследването е да запълни липсата на първична информация и да разкрие териториалната концентрация на туристическото търсене на обекти, основани на културното наследство по избран маршрут в 4 ареала на страната, като се идентифицират непосредствения район на привличане и взаимната връзка на културнотуристическите атракции. Изследването е осъществено под формата на анкетно проучване с посетители на избраните културно-исторически атракции. Резултатите демонстрират оформянето на клъстери на туристическото търсене, с ясно открояване на хъбове и тяхната периферия.

Г.8.8. Дограмаджиева, Е., **Р. Митова**, Е. Петкова. 2020. Иновации в туристическия продукт на София: проучване на избрани туристически турове. В:- (Рибов и др. ред) 100 години УНСС и 30 години катедра Икономика на туризма - Сборник с доклади от юбилейна международна научна конференция "Туризмът отвъд очакванията", ИК – УНСС; ISBN 978-619-232-297-7

https://www.cceol.com/search/chapter_detail?id=996213

Докладът представя в силно обобщен вид резултатите от изследване на иновациите в градския туристически продукт на София, на примера на избрани туристически обиколки. Обект на проучването са пет организации, които предлагат комбинация от „безплатни“ и платени турове, насочени главно към чуждестранните

гости на столицата. Те не принадлежат към традиционния туристически бизнес, но през последните години се радват на голям пазарен успех. Чрез качествен анализ на информация от разнообразни източници (уебсайтове на доставчиците, полуструктурирани интервюта със собственици/мениджъри и гидове, и онлайн потребителски мнения) са изведени основните аспекти на иновативността в изследваните турове, както и факторите, които ги превръщат в преживяване за туристите.

Г.8.9. Mitova, R., E. Petkova, M. Assenova, V. Marinov. 2020. Online reputation of cultural heritage attractions in Bulgaria. In: - 6th International Scientific Conference Geobalcanica 2020 Proceedings, 12-14 May 2020, Ohrid, North Macedonia; Geobalcancia Society – Skopje, North Macedonia; ISSN 1857-7636, <http://dx.doi.org/10.18509/GBP.2020.38> ; <http://geobalcanica.org/wpcontent/uploads/GBP/2020/GBP.2020.38.pdf>

В контекста на нарастващото значение на новите технологии дигиталният маркетинг е въпрос от изключително значение в сферата на туризма и е особено актуален в сферата на културния туризъм. Въз основа на публикуваната в Интернет информация за избрани 46 туристически атракции, основани на българското културно наследство, целта на изследването е да се оцени тяхното представяне в контекста на насърчаване и изграждане на положително отношение към Българско културно наследство. Изследването се провежда с помощта на специално разработена методология, симулираща предполагаемото онлайн поведение на потенциален потребител, търсещ информация в мрежата за конкретен обект. Методологията се стреми да събере и анализира информация за наличието и разпространението на съдържание в интернет за изследваните обекти, с акцент върху тяхната онлайн идентичност и имидж, което води до и засяга тяхната онлайн репутацията. Проучването разкри значителни пропуски и предизвикателства по отношение на изграждането на онлайн идентичността на атракциите на културното наследство, представени подробно в доклада, и сериозното въздействие на неформалните електронни комуникационни канали върху техния онлайн имидж. Въпреки това онлайн репутацията на атракциите, основани на българското културно наследство не зависи от количеството информация, разпространена в Интернет и се формира предимно в реална, а не във виртуална среда.

Г.8.10. Marinov, V., M. Assenova, V. Nikolova, A. Kazakov, **R. Mitova,** E. Petkova. 2020. Profile of visitor to cultural heritage attractions in Bulgaria. In: - 6th International Scientific Conference Geobalcanica 2020 Proceedings, 12-14 May 2020, Ohrid, North Macedonia; Geobalcancia Society – Skopje, North Macedonia; ISSN 1857-7636 DOI: <http://dx.doi.org/10.18509/GBP.2020.44> ; <http://geobalcanica.org/wpcontent/uploads/GBP/2020/GBP.2020.44>

Общата цел на изследването е да набере емпирична информация за предлагането и търсенето на атракциите, основани на културното наследство в България, а конкретната цел е да очертае подробен профил на посетителите на туристически атракции, основани на културното наследство. Методическият инструментариум включва предварително камерално изследване на избраните атракции, полуструктурирани интервюта с „операторите“ на атракции, основани на културното наследство, анкетно проучване на посетителите на атракции, основани на културното наследство, както и наблюдения и експертни оценки. Типологията на посетителите се основава на методологията, предложена от McKercher (2002). Целта ѝ е да създаде поточна класификация (сегментация) на „културните туристи“ и се основава на комбинация от две измерения -

значението на културните мотиви (културен туризъм) в решението за посещение на дестинацията и дълбочината на преживяването, свързано с културата и наследството на дестинацията. Общо 668 посетители са интервюирани на 30 обекта, определени като туристически атракции, основани на културното наследство. Дизайнът на въпросника и получените данни позволяват да се очертае подробен профил на посетителите по отношение на техните социално-демографски характеристики и характеристиките на пътуването, съответно на поведението на туристите. Разработена е типология на посетителите по отношение на културния туризъм, включително профил на всеки от очертаните типове. Разкриват се и се анализират техните взаимовръзки с характеристиките на посетителите и пътуванията. Резултатите показват, че типът културен турист в повечето случаи е променлива, която обяснява диференциацията в поведението на посетителите по-добре от типично използваните социално-демографски характеристики.

Г.8.11. Marinov, V., M. Assenova, V. Nikolova, E. Petkova, **R. Mitova**, A. Kazakov and Ch. Istatkova. 2020. Typology of Cultural Heritage Attractions in Bulgaria: Theoretical and Management Implications. International Tourism Conference, Dubrovnik, 2019 "Tourism in The VUCA World: Towards the Era of (Ir)Responsibility"- Proceedings book, Publisher: Institute for Tourism, Zagreb, pp. 125-138, ISBN: 378-953-6145-45 4; [http://www.iztg.hr/UserFiles/file/publication/International-TourismConference-Dubrovnik_TOURISM-IN-THE-VUCA-WORLD-TOWARDS-THE-ERA-OF-\(IR\)RESPONSIBILITY_2019.pdf](http://www.iztg.hr/UserFiles/file/publication/International-TourismConference-Dubrovnik_TOURISM-IN-THE-VUCA-WORLD-TOWARDS-THE-ERA-OF-(IR)RESPONSIBILITY_2019.pdf)

Понастоящем туристическите атракции не са добре дефинирани в страната, въпреки скорошната значителна финансова подкрепа за адаптация и социализация на богатото културно наследство за туристически цели. Министерството на туризма стартира електронен регистър на туристическите атракции, фестивали и събития без ясни насоки за местните власти относно избора на туристически обекти и събития, които трябва да бъдат вписани и как те трябва да бъдат класифицирани. В същото време в процес на разработване са някои политически документи - Стратегия за развитие на българската култура и План за развитие на културния туризъм, изискващи практическа типология на туристическите атракции, за да се интегрират бъдещите дейности. Основната цел на изследването е да предостави на ключови заинтересовани страни теоретично обосновавана, работеща и приемлива типология на атракциите, основани на културното наследство в подкрепа на тяхното правилно и устойчиво управление. В допълнение, типологията е необходима, за да даде насока на собственото емпирично изследване на атракциите, основани на културното наследство, като гарантира, че повечето, ако не и всички типове атракции са обхванати. Методологията на изследването се основава на задълбочен преглед на научната литература за туристическите атракции и тяхната типология, както и на съответното законодателство и стратегии в България. Предложената типология е тествана чрез теренни изследвания, включително полуструктурирани интервюта с оператори на атракции и анкетни проучвания на туристи. Приносът е както теоретичен - по-нататъшно развитие на съществуващите дефиниции и типология, така и практически - подобрен фокус на публичните политики и разпределяне на публични средства за превръщане на културното наследство в туристически атракции.

Г.8.12. Митова, Р. 2021. Пространствен анализ и оценка на влиянията на туристическите пътеки и палатковите лагери в района на циркуса на Седемте рилски езера, НП "Рила", ГСУ, Книга 2 - География, т.113, ГГФ; ISSN 0324-2579 (print), ISSN 2535-0579 (online) https://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/universitet_t/fakulteti/geologo_geografski_fakultet/oficialni_iz_daniya/kniga_2_geografiya_tom_113

Статията представя резултати от инвентаризация, анализ и оценка на нежеланите екологични въздействия на неформалните пътеки и къмпинги в района на циркуса на Седемте Рилски езера, Национален парк Рила в България. Изследването е извършено с помощта на дистанционни методи и ГИС. Адресирани са следните отрицателни въздействия върху околната среда на туризма и рекреацията: ерозия, затлачване и еутрофикация на езерата; увреждане на обектите на геонаследство; увреждане и загуба на почвена покривка; фрагментация на ландшафтите; фрагментация на природните хабитати; и увреждане и загуба на биоразнообразието. Резултатите от извършената инвентаризация показват неприемливо разширяване на пътечната мрежа — на 4,57 km² площ има 34,5 км неформални пътеки. Средната гъстота на пътеките е 7 545,1 m/km² (75,4 м/ха). През всеки квадратен километър площ преминават средно по 102,2 пътеки на, а през всеки хектар преминава поне една пътека. Освен това два палаткови лагера се простират на 6,9 ха площ или 1,4% от площта на циркуса. Анализът показва неравномерно разпределение на гъстотата и дисперсията на пътеките по водосбори, релефни форми, типове почви, ландшафти и местообитания. Фрагментацията на ландшафтите се очертава като най-сериозната заплаха с относително висок интензитет на въздействие. Заплахата от ерозия, затлачване и еутрофикация на езерата изглежда е на следващо място по важност. Останалите влияния са с много висок интензитет на въздействие, но проявленията им са силно концентрирани. Високата концентрация на въздействие повишава степента на тяхната управляемост. Резултатите от проучването внасят повече яснота относно рисковете от увреждане на природното наследство в района на циркуса на Седемте рилски езера, които са провокирани от посетителския поток и са предпоставка за вземане на информирани решения. Несъмнено допълнителни теренни проучвания са необходими, но резултатите са показателни за потенциала за намаляване на отрицателните въздействия на туризма и рекреацията чрез предприемане на активни и пространствено диференцирани мерки за управление на посетителите и пътеките.

Г.8.13. Silvestriev, M., B. Borisova, R. Mitova. 2021. Natural heritage: Provision of cultural ecosystem services from the Malyovitsa Range of the Rila National Park. Journal of the Bulgarian Geographical Society, special issue 45 - Heritage BG, 41-59, ISSN 2738-8115 (online) | ISSN 2738-8107 (print), <https://doi.org/10.3897/jbgs.e72500>

Природно-базираният туризъм и рекреация днес привличат внимание като предпочитана форма на пряка връзка между хората и природата и като много успешен инструмент за мотивиране на хората да опазват своето природно наследство. Това изследване цели да разработи и тества методика за оценка на потенциала на утвърден обект на природното наследство в България – Малъовишкия дял и Урдения циркус в НП „Рила“ да предоставя културни екосистемни услуги. Приложен е холистичен подход, който използва ландшафтите като основна териториална единица и източник на информация. За нуждите на практикуването на представителни видове планински

туризъм: планинарство, природно-познавателен туризъм, ски туринг и алпинизъм са оценени 15 екосистемни услуги въз основа на 25 биофизични и социални индикатори. „Първични горски ландшафти върху моренни материали“ и „Първични ландшафти с клек върху магмени скали“ получават най-висока оценка. Въз основа на получените резултати беше извършена оценка на основната дейност - достъп до планински туризъм, осигурен от ландшафта, и бяха идентифицирани два туристически маршрута с много висок потенциал за предоставяне на тази услуга. Резултатите от проучването са насочени към отговорните институции в подкрепа на опазването на природното наследство на НП „Рила“ чрез устойчиво управление на потенциала за предоставяне на културни екосистемни услуги. Проучването е осъществено в рамките на научната програма на проект „Концептуализация, гъвкава методика и пилотна геопространствена платформа за достъп на Българското природно наследство до европейския дигитален общ пазар на знания и информационни услуги“, към Проект BG05M2OP001- 1.001-0001 Изграждане и развитие на център за върхови постижения Наследство БГ.

Г.8.14. Nedkov, S., **R. Mitova**, M. Nikolova, B. Borisova, D. Hristova, L. Semerdzhieva, M. Zhiyanski, H. Prodanova. 2021. Prioritization of ecosystem services related to the natural heritage in Bulgaria. Journal of the Bulgarian Geographical Society, special issue 45 - Heritage BG, 19-30, ISSN 2738-8115 (online) | ISSN 2738-8107 (print), <https://doi.org/10.3897/jbgs.e73687>

Природното наследство е важен елемент от природния капитал на всяка страна и като такъв, то представлява ключов актив, който доставя разнообразие от ползи на гражданите. Богатството и разнообразието на природното наследство на България е предпоставка за развитието на множество дейности, като рекреация и туризъм, но тези дейности също така оказват негативно въздействие върху някои елементи на природното наследство. Концепцията за екосистемните услуги има потенциала да запълни разлома между нуждите за опазването му и неговата експлоатация. В тази статия ние целим да представим подход за приоритизация на екосистемните услуги, предоставяни от природното наследство на България за нуждите на рекреацията и туризма. Подходът е разработен за картографиране на природното наследство, но той може да бъде приложен в цялостния процес по картографиране и оценка на екосистемните услуги. Базира се на приложението на матрица за приоритизиране на екосистемни услуги (ESPM) и алгоритъм от пет стъпки, които целят да диференцират екосистемните услуги в приоритетни групи в зависимост от тяхното значение за рекреацията и туризма. Първата група съдържа задължителни екосистемни услуги за всяка дейност по картографиране и оценка от национално до местно ниво. Втората група включва препоръчителни екосистемни услуги, подходящи за изследвания на регионално ниво, като услугите могат да бъдат избрани според спецификата на проучването. Екосистемните услуги с нисък приоритет се препоръчват за проучвания на местно ниво в случаите, когато оценката изисква висока степен на детайлност и точност. Картографирането на високоприоритетни екосистемни услуги на национално ниво показва, че продуктите на подхода могат лесно да бъдат адаптирани за различни проучвания за оценка на природното наследство и устойчиви туристически практики, като се използват конвенционалните методи за картографиране.

Г.8.15. Stoyan Nedkov, Bilyana Borisova, Mariyana Nikolova, Miglena Zhiyanski, Stelian Dimitrov, **Radenka Mitova**, Boian Koulov, Desislava Hristova, Hristina Prodanova, Lidiya Semerdzhieva, Yonko Dodev, Ivo Ihtimanski, Velimira Asenova, Maria Gluschkova. 2021. A methodological framework for mapping and assessment of ecosystem services provided by the

Природното наследство включва природни дадености, които могат да бъдат описани като изключителна универсална ценност на национално ниво. То се отнася до значението на екосистемите, биоразнообразието и георазнообразието заради тяхната стойност на съществуване, а екосистемите могат да се разглеждат като пространствени единици за неговото картографиране и оценка. Концепцията за екосистемните услуги предоставя подходяща основа под формата на методи за оценка и картографиране, които позволяват свързването на състоянието на екосистемите с човешкото благосъстояние. По този начин тя може да се използва като платформа за намиране на решения на проблемите, свързани с конфликтите между опазването и използването на природното наследство. В тази статия се стремим да представим процеса на разработване на методологична рамка за картографиране и оценка на екосистемните услуги, предоставяни от природното наследство в България за рекреация и туризъм. Концептуалната рамка на екосистемно-базираната оценка в България се основава на допускането, че от гледна точка на нуждите на туризма и рекреацията природното наследство може да бъде представено под формата на потенциал за екосистемни услуги, тяхното предоставяне и търсене. Резултатите показват, че природното наследство може да бъде представено като пространствен феномен, концептуализиран от потоците от ползи от екосистемите за хората, които допринасят за човешкото благосъстояние. Процедурите за картографиране и оценка са напълно разработени за прилагане на национално ниво, докато за регионално и местно ниво няколко пилотни проучвания очертават някои направления за по-нататъшно развитие.

Г.8.16. Nikolova, M., S. Nedkov, B. Borisova, V. Stoyanova, **R. Mitova**. 2021. Cultural Ecosystem Services Provided by Natural Heritage Sites in Karst Territories of Smolyan

Region, Bulgaria. Бюлетин "Наследство-БГ"- Научни известия, Година I, бр. 1, стр. 65-81,

<https://www.nasledstvo.bg/%d0%bd%d0%b0%d1%83%d1%87%d0%bd%d0%b8%d0%b8%d0%b7%d0%b2%d0%b5%d1%81%d1%82%d0%b8%d1%8f/%d0%b7%d0%b0-%d0%bf%d0%b5%d1%80%d0%b8%d0%be%d0%b4%d0%b8%d1%87%d0%bd%d0%be%d1%82%d0%be-%d0%b8%d0%b7%d0%b4%d0%b0%d0%bd%d0%b8%d0%b5/>

Авторите предлагат и прилагат нова методология, основана на интегрирането на методи за категоризиране на природните обекти като природно наследство на национално ниво и методи за оценка, приоритизиране и картографиране на екосистемни услуги за развитието на рекреативните индустрии. Представени са резултатите от категоризацията на седемнадесет пещери на територията на област Смолян, номинирани за включване в категорията „национално природно наследство“. Оценява се техният капацитет да предоставят рекреационни екосистемни услуги въз основа на нов подход за приоритизиране на екосистемните услуги. Оценка е извършена чрез предложените Индекс на значимост и Индекс на релеванност. Въз основа на резултатите от оценката са определени пещерите, които отговарят на критериите да бъдат номинирани за национални обекти на природното наследство. Изследването показва приложното значение на екосистемния подход за развитие на рекреативните индустрии въз основа на

действителния капацитет на обектите на природното наследство да предоставят съответните екосистемни услуги и ползи за отдих и туризъм.

Г.8.17. Митова, Р. 2022. Устойчивост на почвите в района на циркуса на Седемте рилски езера на почвена ерозия. В: Сборник Юбилейна научна конференция „30 години национален парк Рила – предизвикателство за идните поколения“, научни доклади, Благоевград, ISBN 978-619-90533-8-6, с. 83-95 (под печат)

Проучването изследва устойчивостта на различните типове почви в района на циркуса на Седемте рилски езера на пътечна ерозия. То използва данни събрани на терен от 31 точки по пътечната мрежа за ширината и максималната дълбочина на пътеките. На тази основа то анализира състоянието на пътеките и факторите за проявление на пътечна ерозия в зависимост от почвените типове. Резултатите показват, че почвите в района на Седемте рилски езера са силно уязвими към проявата на пътечна ерозия. Разширяването на пътеките е проблем, характерен за всички типове почви, но Orthic Umbrosols са найсилно засегнати. Врязването на пътеките е проблем с необратим характер в случаите на Lithic Leptosols и Umbric Leptosols. Umbric Gleysols са относително резистентни към пътечна ерозия. Резултатите от изследването могат да помогнат за вземането на информирани решения за устойчиво управление на рекреационните дейности в района на циркуса на Седемте рилски езера.

Показател Г.9. Публикувана глава от колективна монография

Г.9.1. Dogramadjieva, E., V. Nikolova, R. Mitova. 2018. Sofia City As A Tourist Destination: Development Trends And Driving Forces. In: "Contemporary Tourism – Traditions And Innovations"(Ed. V. Marinov, M. Vodenska, M. Assenova and E. Dogramadjieva), Cambridge Scholars Publishing, UK , ISBN (10): 1-5275-0829-3, ISBN (13): 978-1 5275-0829-3

Въпреки изключителното значение на град София като основен административен и културен център на България и наличието на разнообразни туристически ресурси както в центъра на града, така и в околностите, доскоро той не се отличаваеше като привлекателна туристическа дестинация. Тази ситуация обаче изглежда се е променила през последните няколко години. Има общо усещане за възход на туристическата индустрия, и доколкото широкото присъствие на чуждестранни туристи по улиците, в ресторантите и магазините вече не е изненада, то това постепенно се превръща в част от градския пейзаж. Настоящата статия се стреми да отговори на няколко изследователски въпроса: 1) подкрепено ли е общото впечатление за динамично развитие на град София като туристическа дестинация от официалната статистика; 2) споделят ли такова впечатление различните заинтересовани страни в развитието на местния туризъм и в кои аспекти виждат положителна или отрицателна промяна; 3) кои са основните настоящи двигатели и ограничения за развитието на туризма в София според възприятията на заинтересованите страни. Анализът се базира на статистически данни и полуструктурирани интервюта с избрани ключови информатори. Правят се изводи, като се очертават положителните и отрицателните тенденции в развитието на туризма, както и основните текущи предизвикателства, свързани с вътрешните и външните движещи сили за развитие.

Г.9.2. Маринов, В., М. Асенова, **Р. Митова**. 2021. Кризата от COVID-19 през погледа на потърпевшите - резултати от анкетно проучване: Методика на проучването. В: Кабаков, И., В. Маринов, М. Асенова, В. Николова, Е. Петкова, Р. Митова, Н. Стоева, М. Станева, П. В. Петров, Г. Димитрова. COVID-кризата в културата и туризма, основан на културното наследство: идеи за изход от ситуацията. 2021. УИ "Св. Климент Охридски", С. ISBN 978-954-07-5214-3 (меки корици), ISBN

978-954-07-5215-0 (pdf) <https://kinnpor.uni-sofia.bg/resources/item/77-covid-krizata-ebook>

В главата „Кризата от COVID-19 през погледа на потърпевшите - резултати от анкетно проучване: Методика на проучването“ е представен детайлно алгоритъмът на разработване на методиката на проведеното онлайн анкетно проучване сред представители на секторите култура и културен туризъм. Алгоритъмът включва две фази. През първата фаза е направено предварително онлайн допитване до ограничен брой заинтересовани страни. Въз основа на получените отговори и техния анализ, чиито резултати са представени в обобщен вид в главата е разработен въпросника за същинското по-широко анкетно проучване. Предварителното допитване показва, че последиците в икономическите аспекти на кризата изглежда ще зависят в голяма степен от формата на финансиране на дейността. Адаптирането към новата ситуация изисква интервенции чрез поредица от специфични мерки, инициативи и практики в областта на културата и културния туризъм в следните аспекти: продуктова политика, партньорства, привличане на публики/посетители/ потребители, управление на посещенията, ценова и финансова политика и кадрова политика.

Г.9.3. Маринов, В., **Р. Митова**. 2021. Кризата от COVID-19 през погледа на потърпевшите - резултати от анкетно проучване: Адаптиране. В: Кабаков, И., В. Маринов, М. Асенова, В. Николова, Е. Петкова, Р. Митова, Н. Стоева, М. Станева, П. В. Петров, Г. Димитрова. COVID-кризата в културата и туризма, основан на културното наследство: идеи за изход от ситуацията. 2021. УИ "Св. Климент Охридски", С. ISBN 978-954-07-5214-3 (меки корици), ISBN 978-954-07-5215-0 (pdf); <https://kinnpor.uni-sofia.bg/resources/item/77-covid-krizata-ebook>

В главата „Кризата от COVID-19 през погледа на потърпевшите - резултати от анкетно проучване: Адаптиране“ на колективната монография „COVID-кризата в културата и туризма, основан на културното наследство: идеи за изход от ситуацията“ са представени и анализирани резултатите от проведено онлайн анкетно проучване сред 154 представители на секторите култура и културен туризъм. Фокусът е поставен върху адаптивните способности на организациите от сферата на културата и културния туризъм за справяне с кризисната ситуация във връзка с пандемията. Проучени са промяната на дейността на организациите, намеренията за развитие на предлагането, мерките за привличане на потребители, очакванията за подкрепа от публичните власти, намеренията по отношение на човешките ресурси и нагласите за създаване на партньорства с оглед предизвикателствата, породени от Ковид-кризата. Резултатите от анализа са представени диференцирано с оглед различните подсектори и размерът на организациите. В допълнение на качествен анализ и отворено кодиране са подложени 79 получени свободни коментара, на базата на които са изведени основните критики, искания и препоръки, отправени от респондентите към публичните власти.

